

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка
Науково-навчальний інститут психології та соціальної роботи
Кафедра загальної, вікової та соціальної психології імені М.А.Скока

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня «магістр»

на тему

«ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ»

Виконала:

магістрантка II курсу, 61 групи

053 Психологія

Жог Аліна Володимирівна

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,

доцент

Дроздова М. А.

Захищено з оцінкою _____

Голова ЕК:

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Чернігів – 2021

Студент (ка)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Рецензент

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засіданні кафедри загальної, вікової та соціальної психології імені М.А.Скока, протокол № _____ від « ____ » _____ 20 ____ року.
Студент (ка) допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри

(підпис)

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ	
1.1. Загальна характеристика феноменів академічної доброчесності і недоброчесності.....	6
1.2. Академічна доброчесність у вітчизняному освітньому середовищі: стан, особливості, чинники.....	14
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ	
2.1. Методика та процедура емпіричного дослідження	19
2.2. Отримані результати та їх аналіз.....	21
2.3 Практичні рекомендації (шляхи/методи формування академічної доброчесності серед студентів)	35
ВИСНОВКИ	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	42
ДОДАТКИ.....	46

ВСТУП

Актуальність. Євроінтеграційні процеси в Україні, зокрема в освітньому просторі, зумовлюють необхідність відповідати зарубіжним стандартам якості вищої освіти. Вища освіта потребує якісних змін, зокрема утвердження чесності та етичних цінностей в освітньому процесі і науковій діяльності. Наше сьогодення – це стрімкий розвиток комп'ютерних та інтернет-технологій, вільний доступ до гігабайтів інформації та продуктів інтелектуальної власності. Всі ці інновації, звичайно, полегшують процес навчання, особливо у часи поширення його дистанційних форм, але одночасно набирають усе більших обертів процеси привласнення і використання чужих наукових досліджень, ідей та думок. Отже, саме тому дослідження проблеми академічної доброчесності є актуальним завданням сучасної психолого-педагогічної науки.

Мета дослідження – визначення ставлення студентів до проблеми академічної недоброчесності.

Об'єкт дослідження – ставлення до академічної недоброчесності

Предмет дослідження – психологічні особливості ставлення вітчизняних студентів до академічної недоброчесності з боку різних учасників освітнього процесу, а також встановлення зв'язку цього ставлення з рівнем антисоціальної креативності особистості.

Завдання дослідження:

1) Здійснення теоретичного аналізу змісту феноменів «академічної доброчесності/недоброчесності», стану, чинників та особливостей дотримання академічної доброчесності у вітчизняному освітньому середовищі.

2) Підготовка та проведення емпіричного дослідження ставлення студентської молоді до академічної недоброчесності .

3) Проведення статистичного та якісного аналізу отриманих результатів.

4) Формулювання висновків та практичних рекомендацій щодо формування академічної доброчесності серед студентів.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Теоретичну основу дослідження становить: визначення поняття академічної доброчесності (державні нормативно-правові документи про академічну доброчесність: Закони України № 2145-VIII «Про освіту» (від 05.09.2017) і № 1556-VII «Про вищу освіту» (від 01.07.2014)); класифікація порушень академічної доброчесності (В. Бахрушин, Є. Ніколаєв); підходи до вивчення академічної нечесності (Є. Шмельова, Л. Гречкіна); причини та чинники плагіату серед студентської молоді (Г. Ульянова, О. Меркулова, А. Даниленко, В. Шерстюк, Є. Сівак).

Характеристика вибірки досліджуваних. У дослідженні брали участь студенти старших курсів бакалаврату та магістратури факультету фізичного виховання та Навчально-наукового інституту психології та соціальної роботи Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

Методи (методики) дослідження. У дослідженні буде використаний метод опитування (авторська анкета) з елементами суб'єктивного шкалювання та метод контент-аналізу для обробки відповідей на відкриті питання. Також буде використаний опитувальник «Поведінкові особливості антисоціальної креативності» М. Ранко в адаптації Н. Мешкової та С. Єніколопова.

Методи математико-статистичної обробки результатів. Буде використаний пакет статистичних програм SPSS. Методи первинної (частотний аналіз, аналіз середніх значень) та вторинної (U-критерій Манна Уїтні, коефіцієнт рангової кореляції Спірмена) обробки результатів.

Структура роботи складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (30 найменувань) та додатків. У першому розділі наведено результати теоретичного аналізу проблеми, проаналізовано

сутність поняття академічної доброчесності, її принципи, особливості, чинники, визначено поняття академічної недоброчесності, види академічних проступків, описано стан академічної доброчесності у вітчизняному освітньому середовищі. У другому розділі представлений опис процедури емпіричного дослідження, отримані результати та їх аналіз, практичні рекомендації.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ

1.1. Загальна характеристика феноменів академічної доброчесності і недоброчесності

Автором поняття академічної доброчесності вважають професора Ратгерського університету Д. Мак'Кейба. Вперше він використав цей термін під час опису результатів «Дослідження академічної доброчесності» серед більше, ніж 6000 студентів [27].

Поняття академічної доброчесності є чітко сформульованим і закріпленим у сучасному українському законодавстві. У статті 42 Закону України «Про освіту» міститься таке визначення академічної доброчесності: «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та / або наукових (творчих) досягнень» [12].

В англійській мові поширені синонімічні терміни: “academic integrity”, “academic honesty” [20]. Проте загалом значення аналізованого поняття приблизно однакове. Для прикладу наведемо визначення з сайту Університету Північної Кароліни: «Академічна доброчесність – це зобов'язання чесно й морально поводитися в академічному середовищі й демонстрація такої поведінки. На рівні університету це стосується поваги до інших людей при використанні їхніх ідей. Простіше кажучи, вона вимагає визнання внеску інших людей. Відсутність такого визнання розглядається як плагіат» [26].

Тож, попри деякі дрібні відмінності у визначеннях поняття академічної доброчесності, смислове наповнення цього терміну є універсальним у

світовій науковій практиці, так само, як і фундаментальні цінності, що лежать у її основі.

Згідно з підходом Міжнародного центру академічної доброчесності в США, академічна доброчесність складається з шести фундаментальних цінностей – чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності і сміливості дотримуватися їх, не дивлячись ні на що [30]. При відсутності хоча б одного з перелічених компонентів будь-яка освітня або науково-дослідна діяльність втрачає свою цінність.

Охарактеризуємо подані фундаментальні цінності:

1) чесність – це основа будь-якої діяльності в академічному суспільстві, необхідна умова для реалізації наступних фундаментальних цінностей і спосіб запобігання проявам нечесної поведінки;

2) довіра – необхідна основа академічної роботи, що дає можливість співпрацювати, обмінюватися інформацією і вільно поширювати нові ідеї без острахів за репутацію, кар'єру чи авторське право;

3) справедливість – поєднання передбачуваності, прозорості, чітких і обґрунтованих очікувань, послідовного й доцільного реагування на порушення академічної доброчесності та справедливого оцінювання;

4) повага – поважне відношення до всіх суджень, знань і методів дослідження, які належать іншим представникам наукової спільноти, навіть, якщо вони відрізняються від власних;

5) відповідальність – розуміння того, що результати діяльності в академічному середовищі мають значні наслідки. Це передбачає свідоме дотримання принципів якісних досліджень, а також підтримку тих членів академічного суспільства, які порушили академічну доброчесність;

6) сміливість – необхідний фактор дотримання усіх компонентів академічної доброчесності, висування високих вимог до себе і до інших [30].

Основні принципи академічної доброчесності визначені українським законодавством та окреслені у статті 42 Закону України «Про освіту». Згідно

цього закону, дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання [12].

Також, згідно українського законодавства, дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання;
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації [12].

У свою чергу, І. Дегтярьова говорить про академічну доброчесність у чотирьох вимірах:

1. Індивідуальний вимір — знаходиться на рівні конкретного студента, науковця, викладача, керівника, коли центральне місце займає персональна та професійна етика людини, її власні ціннісні орієнтири, турбота про репутацію, слідування моральним принципам в академічному

середовищі.

2. Інституційний вимір — знаходиться на рівні окремого вищого навчального закладу або наукової установи. Передбачає створення певних нормативних передумов задля впровадження академічної доброчесності та її принципів у процес навчання на інституційному рівні. Центральне місце в цій ситуації займають цінності, що трансформуються у правила поведінки та фіксуються у корпоративному кодексі та інших організаційних документах установи. За недотримання цих правил інституцією передбачаються певні санкції.

3. Системний вимір — затвердження академічної доброчесності та її принципів на рівні системи вищої освіти і науки, що відбувається шляхом узаконення певних позицій у нормативно-правових актах законодавчої бази.

4. Колегіальний вимір — знаходиться на рівні академічного середовища, в якому об'єднані учасники навчальної та наукової діяльності (викладачі, студенти, дослідники, аспіранти і т.п [3].

Поняттю академічної доброчесності протиставляється поняття академічної недоброчесності, тобто порушення загальноприйнятих в академічному середовищі та визначених законом України принципів, правил, моральних і правових норм для учасників навчального процесу та науководослідницької діяльності, зазвичай з метою отримання певних переваг [1; 7].

Щодо видів академічної недоброчесності, найуніверсальнішу класифікацію подано в Законі України «Про освіту»:

- академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;
- самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

- фабрикація – вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;
- фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;
- списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;
- обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;
- хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;
- необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти [12].

Також існують інші класифікації порушень академічної доброчесності. Так за В. Бахрушиним та Є. Ніколаєвим формами обману бувають:

- 1) імітація освітньої та наукової діяльності;
- 2) неправдиве співавторство:
 - приписування співавторства особам, які не брали кваліфікованої участі у дослідженні та підготовці публікації;
 - невключення до співавторів осіб, які брали активну кваліфіковану участь у дослідженні та підготовці публікації, зокрема у постановці цілей та завдань роботи, формулюванні її висновків, розробці алгоритмів, аналізі результатів експериментів та розрахунків, написанні тексту тощо;
- 3) свідоме викривлення посилань на джерела, свідоме викривлення

інформації, що міститься у джерелах, на які зроблені посилання (в деяких випадках це може також бути академічним плагіатом);

4) проходження процедур контролю та оцінювання результатів навчання підставними особами;

5) продаж, поширення, постинг або публікація курсів лекцій, роздаткових матеріалів, записів або іншої інформації, наданої викладачем, а також використання їх для будь-яких комерційних цілей без письмового дозволу викладача [10].

Дослідник Ю. Федорченко виокремлює три основні причини зростання масштабів академічної нечесності в сучасній вищій освіті:

1. Втрата вищою освітою самодостатньої цінності, ставлення до неї як до бізнес-проєкту.

2. Масовизація вищої освіти, результатом якої є поступове зниження освітніх стандартів.

3. Бюрократизація вищої освіти [7].

Дослідниця Є. Шмельова виокремлює два найбільш широко відомі підходи до вивчення академічної нечесності. У першому підході академічна недоброчесність розглядається в якості правопорушення, рішення про вчинення якого приймається в залежності від індивідуального розрахунку витрат (покарання, почуття провини, падіння власного морального обличчя) і вигід (економія зусиль та часу). Таким чином, збільшення суворості покарання, посилення заходів задля виявлення недоброчесності, зниження очікуваної користі від академічного шахрайства, буде сприяти скороченню вірогідності того, що студенти продовжать вдаватися до нечесних прийомів в навчанні. Другий підхід являє собою аналіз академічного шахрайства у теорії навмисної, запланованої поведінки, згідно з якою вибір поведінки визначається наступними трьома факторами: оцінкою вірогідності бути викритим та покараним, ставленням до нечесної поведінки, тим як інші люди будуть сприймати таку поведінку [25].

Науковець Л. Гречкіна, по аналогії з теорією мотивації Д. Мак-Грегора,

виділяє два підходи до вирішення питання академічної нечесності здобувачів освіти – «теорію Х» і «теорію Y». Згідно з «теорією Х», середній студент ледачий, ухиляється від навчальної роботи, уникає обов'язків, спрощує одержані завдання, не любить працювати. Тому задля боротьби з академічним обманом студенти повинні бути під пильним контролем викладачів. Також потрібно посилювати систему покарань. Відповідно до «теорії Y», середній студент має внутрішнє прагнення до навчання, у сприятливих умовах він не уникає відповідальності, а прагне до неї. Академічне шахрайство з боку такого студента може бути викликане недостатньо сумлінним керівництвом його навчальною діяльністю або пов'язане із минулими невдачами, розчаруваннями у вирішенні навчально-пізнавальних завдань. Таким чином, викладачам потрібно створювати сприятливі умови задля розкриття здібностей, талантів студента, а також усувати перешкоди, які заважають йому реалізовуватися в навчанні. Отже, теорія Х відповідає традиційній освітній парадигмі й авторитарному підходу до навчання, а теорія Y – гуманістичній, особистісно-орієнтованій парадигмі і передбачає розвиток самостійності студентів, самоконтролю в навчанні, заохочення особистої ініціативи студентів [8].

Дослідниця І. Побіженко поділяє причини, які підштовхують студентів до плагіату, на дві групи: навмисний і ненавмисний плагіат. До причин ненавмисного плагіату можна віднести незнання студентами вимог, яким повинні відповідати роботи, і того, як ці вимоги належно виконувати [16].

Цікаву причину того чому студенти списують та вдаються до плагіату в наукових роботах, наводить В. Шерстюк. На його думку, у студентських колективах присутнє явище так званого «академічного паразитизму: слабкі та ледачі студенти не відвідують заняття, потім запозичують конспекти в сумлінних студентів, списують завдання, користуються допомогою хороших студентів під час іспитів. При цьому сумлінні студенти також підпадають під вплив групи, стають байдужими до навчання й не намагаються максимально реалізувати свій потенціал, так як, замість позитивних, їм нав'язують

негативні приклади поведінки». Тож, основною причиною академічної недоброчесності дослідник вважає відсутність індивідуальної траєкторії навчання студентів [22].

В розвинутих країнах (країни Європи, США) основним інструментом регулювання академічних проступків є кодекси честі, на відміну від України, де, як вже зазначалося, ця функція здебільшого виконується законодавством [11; 12].

За словами А. Мельниченко, кодекси честі виконують важливу роль в затвердженні стандартів академічної чесності. Кодекси честі можуть ухвалюватися не тільки окремими установами, такими як університети, дослідницькі інститути, а й певними професійно науковими спільнотами (наприклад, спілки, асоціації). В академічному середовищі кодекс честі – це документ, що містить сукупність правил і норм поведінки, яких повинні дотримуватися всі члени академічної громади [3].

В Україні кодекси честі мають не таку популярність як в західних країнах і почали вживатися відносно нещодавно. Це може пояснювати їх досить слабкий вплив на розвиток академічної доброчесності. МОН України у 2016 році проаналізувало офіційні інтернет-сторінки українських вищих навчальних закладів на наявність кодексів честі. Результати цього дослідження показали, що кодекси честі студента або його аналоги були присутні у 27 ВНЗ, що складає лише 15,5% загальної сукупності. При цьому етичні кодекси викладачів або їх аналоги були наявні лише у 23 ВНЗ [2; 9].

За порушення академічної доброчесності передбачена академічна відповідальність. Відтак Закон України «Про освіту» встановлює такі санкції для наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників: відмова у присудженні наукового ступеня або присвоєнні вченого звання; позбавлення присудженого наукового ступеня або вченого звання; відмова в присвоєнні чи позбавленні педагогічного звання, кваліфікаційної категорії; позбавлення права брати участь в роботі визначених законом органів або займати визначені законом посади [12].

В свою чергу, для здобувачів освіти, які вчинили академічний проступок, законодавство передбачає таку академічну відповідальність: повторне проходження оцінювання (іспит, контрольна робота, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; позбавлення стипендії, пільг з оплати навчання та навіть відрахування з навчального закладу [12].

Отже, академічна доброчесність у вітчизняних наукових джерелах визначається як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової або творчої діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання, наукових або творчих досягнень. Сміслові наповнення терміну академічної доброчесності є універсальним у світовій науковій практиці, так само, як і фундаментальні цінності, що лежать у її основі. Також з'ясовано, що поняттю академічної доброчесності протиставляється поняття академічної недоброчесності, яке за класифікацією поданою в Законі України «Про освіту» включає в себе: академічний плагіат, фабрикацію, фальсифікацію, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання. Усі ці види академічних проступків в Україні регулюються, здебільшого, законодавством, а у країнах заходу ця функція покладена на кодекси честі.

1.2. Академічна доброчесність у вітчизняному освітньому середовищі: стан, особливості, чинники

Академічна недоброчесність – це проблема світової освіти. Все частіше науковці у своїх працях наводять результати опитувань, в яких студенти визнають, що вдаються до плагіату. Наприклад, в американських коледжах більше ніж 75% здобувачів освіти зізнаються, що вдавалися до обману у навчальному процесі, а 68% визнають використання матеріалів з Інтернету у своїх роботах без посилання на першоджерело [29].

У вітчизняних закладах освіти ситуація не краща. Все частіше зустрічаються випадки, коли, наприклад, студенти у своїх наукових роботах перефразовують думки інших авторів або взагалі видають їх за свої, не роблячи належне посилання на першоджерело. Також проблемою є використання зовнішніх джерел інформації (телефонів, конспектів, шпаргалок тощо) під час проходження контрольних робіт, заліків, іспитів. Такі випадки говорять про те, що метою наукових досліджень освітян є не нове наукове знання, а отримання хорошої оцінки [5].

Щодо статистики академічної доброчесності в Україні, розглянемо дослідження В. Бакірова, що було проведене в 2014-2015 рр. серед більш ніж 2000 респондентів. Результати опитування засвідчили, що 90% студентів за час свого навчання займаються плагіатом; 78% студентів проходять іспити з використанням сторонньої допомоги, а 23% вважають, що в їх навчальному закладі існують випадки корупції [4].

Проте у нашій країні є і позитивні зрушення спрямовані на розвиток академічної доброчесності. У 2015 році в Україні почала діяти програма «Academic integrity in the U.S.», яку організувала Американська рада з міжнародної освіти за підтримки Міністерства освіти і науки України та сприяння Посольства США (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP). За ініціативою проекту, передбачалося втілення чотирьохрічного плану заходів із застосуванням спільного досвіду України та США. Проект охопив 10 українських університетів, в яких проходили різноманітні заходи із впровадження академічної доброчесності: лекції з академічного письма, конференції із запрошенням представників посольства США, навчання молоді користуватися джерелами інформації і т.п. [28].

Також важливим кроком впровадження у вітчизняне освітнє та наукове середовище принципів академічної доброчесності є підписання 2018 році меморандуму МОН України з компанією Plagiat.pl. Це надає можливість українським ВНЗ безоплатно використовувати систему для виявлення плагіату протягом 5 років [15].

Останніми роками в Україні під впливом євроінтеграційних вимог все більше і більше університетів впроваджують базові нормативні документи, рекомендовані Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, що є великим кроком у становленні академічної доброчесності у вітчизняних закладах освіти. Це такі документи як: Кодекс академічної доброчесності; Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин; Кодекс корпоративної культури; Положення про групу сприяння академічній доброчесності; Положення про Комісію з академічної доброчесності і університетську Комісію з етики та управління конфліктами та інші нормативні документи, що відображають питання академічної доброчесності [17].

Можливості дотримання доброчесності учасниками освітнього процесу в діяльності будь-якого університету в першу чергу залежать від якісного складу студентів, їхньої вмотивованості, а також від професіоналізму науково-педагогічних працівників, їхньої вимогливості та справедливості до результатів навчання. Ці вимоги є ключовим чинником забезпечення доброчесної поведінки в освітньому процесі [18].

Різні ситуативні причини, зовнішні та внутрішні фактори призводять до появи деяких психологічних утворень в особистості студента (наприклад, ціннісних орієнтацій, досвіду, настанов, навичок, переконань тощо), які потім реалізуються у доброчесній або не доброчесній академічній поведінці [21]. Психологічними чинниками доброчесної поведінки є сформовані особистісні чесноти, міцна воля, прийняття на себе відповідальності за вчинки, позитивні якості характеру. Нерідко перед студентами постає питання морального вибору: досягти успіху в навчанні власними силами або вдаватися до обману та гарантовано уникнути невдачі під час контролю знань. Цей вибір стає особливо складним психологічним випробуванням, коли викладачі та студентська група терпляче ставляться до проявів академічної недоброчесності і не застосовують ніяких санкцій. В таких умовах студенти

нерідко вибирають найлегший шлях та все ж таки вдаються до нечесності в навчанні [22].

Та існують і інші чинники, що не менше впливають на ставлення молоді до академічної не доброчесності. Так, дослідниця Г. Ульянова виявила, що психологічними особливостями, які зумовлюють плагіат є недостатній розвиток пізнавальних процесів та пізнавально-пошукової активності, невпевненість у власних силах, відсутність мотивації, нерозуміння негативних наслідків плагіату і т. п. Також емпіричним шляхом Г. Ульяновою виявлено, що рівень розвитку творчих здібностей є значним психологічним чинником плагіату. Здобувачі освіти, що виявляють негативне ставлення до плагіату та не схильні вдаватися до нього, характеризуються більш високим загальним рівнем розвитку уяви, особистісної креативності, допитливості. А також вони демонструють більш високий рівень візуальної творчості та дивергентного мислення в порівнянні з досліджуваними, які виявили готовність вдаватися до плагіату [23].

О. Меркулова та А. Даниленко з'ясували, що студенти, які більш схильні до плагіату, відрізняються більш низьким рівнем впевненості, самоінтересу і комунікативних мотивів. Також ними встановлено, що студенти, які частіше вдаються до плагіату в навчальному процесі, мають нижчу успішністю і менш позитивне інтегральне ставлення до себе. Окрім того, чим більша схильність до плагіату, тим менша сила мотивів престижу та творчої самореалізації, менше позитивних очікувань ставлення інших до себе та більш низька самоповага [13].

Дослідник Є. В. Сівак заявляє, що на масштаби академічної нечесності впливають не тільки персональні характеристики студентів, а й зовнішні чинники, наприклад, характеристики викладача. Тож для ефективної боротьби з недоброчесністю студентів необхідна система заходів, яка повинна реалізовуватися спільними діями всього колективу викладачів (зусилля одного окремого викладача безрезультатні, якщо їх не підтримують інші) і включати не тільки суворий контроль і покарання, а й інші

довгострокові заходи, наприклад, нестандартні завдання, спроби пробудити інтерес до змісту курсу тощо [19].

Щодо крос-культурного підходу, то у 2014 році Н. Гапон, А. Худзіцька-Чупала та А. Лупіна-Венгер провели дослідження спрямоване на порівняння суб'єктивних чинників ставлення студентства до порушення принципів академічної доброчесності. Результати цього дослідження показали, що польські та українські студенти мають більш позитивне ставлення щодо списування, ніж швейцарські. Польські та українські студенти пояснюють подібне ставлення до академічного шахрайства тим, що така поведінка не буде суворо засуджуватися ні іншими студентами, ні викладачами [6].

Отже, незважаючи на те, що результати досліджень стосовно доброчесної поведінки є невтішними (великий відсоток студентів вітчизняних закладів освіти зізнаються про свою нечесну академічну поведінку), в останні роки можна спостерігати позитивні зрушення спрямовані на впровадження принципів академічної доброчесності в систему освіти: впровадження базових нормативних документів про академічну доброчесність у заклади вищої освіти, реалізація міжнародного проекту сприяння академічній доброчесності – SAIUP, за підтримки США, підписання меморандуму з компанією Plagiat.pl, що надає можливість безкоштовно використовувати систему для виявлення плагіату. Також аналіз наукових досліджень показав, що в умовах дії несприятливих зовнішніх факторів, вирішальну роль у доброчесному або недоброчесному поведінці студентів відіграють насамперед внутрішні чинники. Серед них можна виокремити рівень розвитку уяви, особистісної креативності, допитливості, самовпевненості, сформованості особистісних чеснот, прийняття на себе відповідальності за вчинки, міцність волі, позитивні якості характеру. Так, студент з високим рівнем розвитку творчих здібностей та відповідальності з більшою вірогідністю буде прагнути до самостійності в навчанні та матиме низьку схильність до академічної недоброчесності.

РОЗДІЛ II.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ

2.1. Методика та процедура емпіричного дослідження

У дослідженні взяли участь студенти факультету фізичного виховання та Навчально-наукового інституту психології та соціальної роботи Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Кількість кожної групи – 40 осіб, всього 80 осіб. Учасники опитування навчаються на старших курсах: 4 курс бакалаврату (39%), 1 курс магістратури (25%), 2 курси магістратури (36%). Вибірка складається з 44% чоловіків та 56% жінок.

Для дослідження ставлення студентів до проблеми академічної доброчесності нами була розроблена авторська анкета (див. додаток А). Анкета складається із 24 питань, серед яких 10 відкритих запитань, 13 питань супроводжуються 7-бальними шкалами, 1 питання закритого типу з варіантами відповідей «так», «ні». Питання відкритого типу (№1-2, №4-5, №19-24) дають змогу дізнатися про те, що студенти розуміють під поняттями академічної доброчесності та академічної недоброчесності, до яких проявів академічної недоброчесності вдавалися особисто вони та їхні одногрупники, а також про те, чому, на їхню думку, слід дотримуватися принципів академічної доброчесності, причини та наслідки її порушення, санкції які необхідно застосовувати до порушників.

У питанні № 3 закритого типу з варіантами відповідей «Так» і «Ні» респондентів просять указати, чи були вони інформовані викладачами ВНЗ щодо принципів дотримання академічної доброчесності. У питаннях №6-8 за 7-бальною шкалою (де 1 – «ніколи», 7 – «постійно») студенти мають оцінити, як часто порушували академічну доброчесність особисто вони, їхні одногрупники та викладачі. У наступних питаннях №9-10 студентів просять

оцінити за 7-бальною шкалою (де 1 –абсолютно не допустимо», 7 – «у цьому немає нічого страшного»), наскільки допустимим вони вважають порушення правил академічної доброчесності з боку викладачів та студентів. Далі у питаннях №11-12 за 7-бальною шкалою (1 – «зовсім не обов’язково», 7 – «обов’язково») потрібно оцінити, наскільки викладачі та студенти мають дотримуватися принципів академічної доброчесності. У питаннях №13-14 за 7-бальною шкалою (1 – «в жодному випадку ні», 7 – «обов’язково») студенти мають відмітити чи повідомили б вони когось, якби дізналися про порушення правил академічної доброчесності з боку одногрупників та викладачів. У останніх питаннях №15-18 з 7-бальною шкалою (1 – «взагалі не дотримуються», 7 – «повністю дотримуються») студентів просять оцінити наскільки, на їхню думку, дотримуються принципів академічної доброчесності студенти та викладачі в Україні та у провідних країнах світу (Європи, Америки тощо).

Для дослідження особливостей антисоціальної креативності у студентів було використано опитувальник «Поведінкові особливості антисоціальної креативності» М. Ранко в адаптації Н. Мешкової та С. Єніколопова (2018 р.), який дозволяє виявити прояви антисоціальної креативності за трьома шкалами: «Нанесення шкоди», «Брехня», «Злі жарти». Саме за цими показниками виявляється шкідлива креативність в ситуаціях повсякденного життя. Також підраховується загальний (інтегральний) показник антисоціальної креативності. Опитувальник містить 12 питань. Респондентам пропонується вибрати одну з п’яти варіантів відповідей: «ніколи», «рідко», «іноді», «часто», «завжди» [14].

Дослідження проводилося у жовтні 2021 року. Студентам пропонувалася наступна інструкція: *«Шановні студенти! Просимо вас узяти участь у дослідженні, присвяченому вивченню особливостей ставлення студентів до академічної доброчесності. Анкета є анонімною. Будемо вдячні вам за щирі відповіді на поставлені питання».*

До отриманих емпіричних даних було застосовано наступні статистичні процедури:

- проведення частотного аналізу для визначення рівня поінформованості студентів викладачами щодо принципів дотримання академічної доброчесності, а також при проведенні контент-аналізу відкритих питань стосовно ставлення до академічної недоброчесності студентів факультету фізичного виховання та Навчально-наукового інституту психології та соціальної роботи.
- проведення аналізу середніх значень для визначення особливостей ставлення до академічної недоброчесності студентів;
- проведення аналізу на виявлення статистичних відмінностей між особливостями ставлень до академічної недоброчесності студентів факультету фізичного виховання та Навчально-наукового інституту психології та соціальної роботи (з використанням U-критерію Манна-Уїтні для незалежних вибірок);
- проведення аналізу взаємозв'язків між основними показниками антисоціальної креативності та особливостями ставлення студентів до академічної недоброчесності (з використанням коефіцієнту рангової кореляції Спірмена).

Математико-статистичний аналіз даних відбувався із використанням програми SPSS.

2.2. Отримані результати та їх аналіз

Спочатку ми визначили рівень поінформованості студентів викладачами ЗВО щодо принципів дотримання академічної доброчесності. З цією метою було проведено частотний аналіз відповідей на питання авторської анкети: *«Чи знайомили Вас викладачі з принципами дотримання академічної доброчесності?»*. Результати показали, що переважна більшість

опитаних студентів (95%) заявила, що викладачі ознайомили їх з принципами академічної доброчесності, і лише 5% респондентів дали негативну відповідь. Отже, це свідчить про те, що викладачі справляються зі своїм обов'язком інформувати студентів про правила дотримання академічної доброчесності.

Аналіз середніх значень ставлення студентів загальної вибірки до академічної недоброчесності (див. додаток Б) показав, що оцінки на рівні середніх (4 бали), були отримані за такими питаннями: *«Як часто Ви стикалися з порушенням академічної доброчесності з боку Ваших одногрупників?»*, *«Наскільки допустимим Ви вважаєте порушення принципів (правил) академічної доброчесності з боку студентів?»*, *«Наскільки, на Вашу думку, дотримуються принципів академічної доброчесності українські студенти?»*. Такі результати можуть означати, те що, опитувані час від часу стикаються з порушеннями академічної доброчесності з боку своїх одногрупників та проєктують таку ж поведінку на українських студентів в цілому. Через такі реалії у респондентів могли скластися не чіткі уявлення стосовно того, наскільки допустимим є порушення академічної доброчесності з боку студентської молоді.

Значення, вищі за середній рівень (5 балів), були отримані за питаннями *«Наскільки потрібно дотримуватися принципів академічної доброчесності студентам?»* та *«Наскільки потрібно суворо дотримуватися принципів академічної доброчесності викладачам?»*. Тобто, опитані респонденти вважають, що студентам і викладачам однаково бажано дотримуватися встановлених правил. Такі уявлення могли скластися завдяки ґрунтовним поясненням викладачами необхідності дотримання принципів академічної доброчесності. Також вищі за середній рівень оцінки (5-6) були отримані за такими питаннями: *«Наскільки дотримуються принципів академічної доброчесності студенти провідних країн світу?»*, *«Наскільки дотримуються принципів академічної доброчесності українські викладачі?»*, *«Наскільки дотримуються принципів академічної*

доброчесності викладачі провідних країн світу?». Отже, щодо питань дотримання принципів академічної доброчесності викладачами України та студентами і викладачами у провідних країнах світу, респонденти швидше дотримуються позитивної думки. Все ж таки студенти провідних країн світу отримали вищі оцінки, ніж українські. Можливо це пов'язано з певною ідеалізацією країн заходу, бо сучасна система освіти України рівняється їх приклад та намагається відповідати зарубіжним стандартам якості вищої освіти.

За рештою питань були отримані оцінки, нижчі за середній рівень (3 бали та менше). Одним з них є питання *«Як часто Ви особисто порушували академічну доброчесність?»*, в якому опитувані зазначають, що відносно рідко особисто порушували академічну доброчесність. Це, з одного боку, може свідчити про те, що ознайомлення студентів з принципами академічної доброчесності та наслідків її недотримання дає ефективні результати, а з іншого боку, про те, що деякі опитувані давали соціально бажані відповіді. Наступними є питання *«Як часто Ви стикалися з порушенням академічної доброчесності з боку викладачів?»* та *«Наскільки допустимим Ви вважаєте порушення принципів академічної доброчесності з боку викладачів?»*. Опитувані зазначають, що майже ніколи особисто не стикалися з порушеннями академічної доброчесності з боку викладачів та вважають недоброчесну поведінку з їх боку майже недопустимою, мабуть тому, що дотримання академічної доброчесності є показником професіоналізму.

Також нижчі за середній рівень (2-3 бали) оцінки були отримані за питаннями *«Якби Ваш однокласник порушив правила академічної доброчесності, чи повідомили б Ви про це викладачів?»* та *«Якби викладач порушив правила академічної доброчесності, чи повідомили б Ви про це адміністрацію?»*. З одного боку, такі результати можуть означати, що респонденти побоюються можливого цькування з боку однокласників через «стукацтво». Проте, з іншого боку, це може свідчити про байдуже ставлення

студентів до дотримання принципів академічної доброчесності з боку інших учасників освітнього процесу.

Результати аналізу стандартних відхилень показують, що найменш одностайними відповіді респондентів були в питанні, спрямованому на оцінку необхідності дотримання принципів академічної доброчесності викладачами. Такий результат можливо пов'язаний з тим, що у Положенні про академічну доброчесність, яке існує у нашому університеті, акцент ставиться саме на студентів, а не на викладачів. Через це не всі респонденти повністю розуміють важливості дотримання принципів академічної доброчесності викладачами. Одночасно, найбільш одностайними відповіді респондентів були в питаннях *«Наскільки дотримуються принципів академічної доброчесності викладачі провідних країн світу?»* (що, можливо, пов'язано з ідеалізацією західної системи освіти) і *«Якби Ваш однокласник порушив правила академічної доброчесності, чи повідомили б Ви про це викладачів?»* (що, можливо, пов'язано з табуванням «стукацтва» серед студентів).

Для виявлення статистично вірогідних відмінностей між показниками студентів ННІ психології та соціальної роботи і студентів факультету фізичного виховання нами було застосовано процедуру вторинного статистичного аналізу – U-критерій Манна-Уїтні.

Статистично вірогідні відмінності було зафіксовано у відповідях на питання *«Наскільки потрібно, на Вашу думку, дотримуватися принципів академічної доброчесності студентам?»* (при $p \leq 0,05$) та *«Наскільки потрібно, на Вашу думку, суворо дотримуватися принципів академічної доброчесності викладачам?»* (при $p \leq 0,05$). Отримані результати засвідчують, що за цими двома питаннями студенти ННІ психології та соціальної роботи мають дещо вищі бали, ніж студенти факультету фізичного виховання. Тож, можна зробити припущення, що студенти-«спортсмени» більш лояльно ставляться до проявів академічної недоброчесності з боку студентів і викладачів. Можливо, це пояснюється

тим, що на факультеті фізичного виховання до академічних проступків ставляться більш терпимо, бо основна увага у спортсменів сконцентрована на спортивних досягненнях.

З метою вивчення особливостей взаємозв'язку між шкалами антисоціальної креативності та показниками ставлення студентів до академічної доброчесності нами було застосовано процедуру кореляційного аналізу. Як наслідок, у загальній вибірці ми отримали статистично вірогідні позитивні кореляційні зв'язки між показником антисоціальної креативності **«нанесення шкоди»** та питанням *«Якби викладач порушив правила академічної доброчесності, чи повідомили б Ви про це адміністрацію?»* ($r=0,327$ при $p \leq 0,01$). У зв'язку з отриманими даними, можна припустити, що студенти з вираженою схильністю до завдання шкоди прагнуть до помсти викладачеві за виявлену академічну недоброчесність.

Подальший кореляційний аналіз показав наявність позитивних статистично значущих взаємозв'язків між показником антисоціальної креативності **«брехня»** та питанням *«Як часто Ви особисто порушували академічну доброчесність?»* ($r=0,240$ при $p \leq 0,05$). Такий результат є цілком логічним, адже чесний студент буде менш схильним до недоброчесної поведінки.

З наступним показником антисоціальної креативності **«злі жарти»** корелюють такі питання: *«Як часто Ви особисто порушували академічну доброчесність?»* ($r=0,232$ при $p \leq 0,05$), *«Як часто Ви стикалися з порушенням академічної доброчесності з боку Ваших одногрупників?»* ($r=0,253$ при $p \leq 0,05$), *«Якби викладач порушив правила академічної доброчесності, чи повідомили б Ви про це адміністрацію?»* ($r=0,265$ при $p \leq 0,05$). Схильність до злого гумору у опитуваних може ховати за собою ворожість, схильність до конфліктів. Тому можемо припустити, що такі фактори як часті особисті академічні проступки та готовність розповісти про порушення з боку викладачів можуть бути пов'язані з проявами ворожості.

Отже, аналіз кореляцій показав, що ставлення студентів до академічної недоброчесності як зі свого боку, так і з боку одногрупників та викладачів, може бути пов'язане з рівнем чесності, прагненням до помсти та проявами ворожості.

Проаналізуємо відповіді на відкриті питання анкети, які оброблялися методом контент-аналізу. Серед відповідей на питання **«Що Ви особисто розумієте під поняттям "академічна доброчесність"?»**, отриманих від студентів ННІ психології та соціальної роботи, найчастіше зустрічалися такі категорії: дотримуватися сукупності принципів та правил, визначених законом для учасників освітнього процесу (*«дотримання правил університету та освіти в цілому щодо оцінювання та відношень вихователів до студентів»*, *«дотримання вимог та правил, які є у положенні про академічну доброчесність»*) – 20%; не вдаватися до плагіату (*«не видаєш чужі результати досліджень за свої»*, *«відсутність плагіату у роботі»*) – 17%; чесність у навчанні (*«чесність у відношенні до викладачів та самих себе»*, *«це чесне відношення до навчального процесу зі сторони викладача, а також студента»*) – 17%; дотримуватися правил цитування (*«офіційне запозичення»*, *«зазначаєш джерела взятої інформації»*) – 12%; самостійне виконання завдань в процесі навчання (*«коли ти сам виконуєш всі завдання»*, *«самостійне виконання здобувачем освіти всіх завдань»*) – 11%; не списувати (*«не шукати в інтернеті відповіді під час проведення тестування»*, *«не намагаєшся списати в інших»*) – 11%. В свою чергу, серед відповідей студентів факультету фізичного виховання можна виділити такі найпопулярніші категорії: не вдаватися до плагіату – 26%; самостійне виконання завдань в процесі навчання – 22%; чесність у навчанні – 17%; дотримуватися сукупності принципів та правил визначених законом для учасників освітнього процесу – 15%; не списувати – 11%. Непопулярною, але цікавою є категорія «не запізнюватися на пари» (4%), яка також асоціюється у деяких респондентів з поняттям академічної доброчесності.

Отримані відповіді свідчать про те, що у студентів обох факультетів досить схожі розуміння поняття академічної доброчесності. Однак, на відміну від студентів-«спортсменів», у студентів-«психологів» академічна доброчесність асоціюється також із дотриманням правил цитування. Це може свідчити про більшу вимогливість викладачів ННІ психології та соціальної роботи до виконання студентами цих правил. Також студенти обох груп називають категорію «не вдаватися до плагіату», але у факультету фізичного виховання вона є більш вираженою. Можливо це пояснюється тим, що викладачі знайомили їх з поняттям академічної доброчесності саме через необхідність проходження перевірки навчально-наукових робіт на плагіат.

Наступне питання стосувалося розуміння учасниками поняття **«академічна недоброчесність»**. Так, серед відповідей студентів-«психологів» можна виділити такі категорії: вдаватися до плагіату (*«плагіат чужих робіт»*, *«привласнення думок, висловів, статей інших авторів»*) – 34%; списувати (*«шукати відповіді на тест в інтернеті»*, *«відкрите чи приховане списування у іншого студента»*) – 22%; не дотримуватися сукупності принципів та правил визначених законом для учасників освітнього процесу (*«порушення правил, вимог та норм навчання»*, *«не дотримання визначених правил»*) – 13%; не дотримуватися правил цитування (*«порушення правил посилання на джерела»*, *«використання в роботі певних джерел без посилання на них»*) – 11%. Студенти-«спортсмени» поняття академічної недоброчесності розуміють як: вдаватися до плагіату (51%); списувати (19%); не дотримуватися сукупності принципів та правил визначених законом для учасників освітнього процесу (12%).

Як бачимо, серед студентів обох факультетів, поняття академічної недоброчесності перш за все асоціюється з плагіатом. Це може пояснюватись тим, що опитувані студенти старших курсів готуються до написання або захисту своїх кваліфікаційних робіт, і одним з найважливіших завдань у цій справі є проходження перевірки на анти плагіат. Причому серед відповідей студентів-«спортсменів» дана категорія виявилася набагато вагомішою у

відсотковому відношенні, можливо тому що вони переважно вказували найпершу асоціацію, не намагаючись знайти інші пояснення. Також потрібно звернути увагу на те, що виділені категорії у питанні про академічну недоброчесність дзеркально відображають категорії питання про академічну доброчесність, тобто для опитуваних студентів ці поняття цілком протилежні.

Серед відповідей на питання **«До якого з проявів академічної недоброчесності протягом навчання у ЗВО вдавалися Ви особисто?»**, отриманих від студентів ННІ психології та соціальної роботи, можна виділити такі основні категорії: списування (*«шукала відповіді на тест в інтернеті»*, *«підглядала в інтернеті під час контрольної»*) – 37%; такого не було – 30%; плагіат (*«видавала за свої семінарські заняття, які були підготовлені іншим студентом»*, *«роботи з інтернету видавав за свої»*) – 14%; не дотримувалися правил цитування (*«не звертала увагу на те, хто автор, а копіювала»*, *«використання інформації без посилання на джерела або авторство»*) – 12%. Також цікавим є те, що лише 5% відповідей щодо особистих порушень академічної доброчесності складали вимкнені камери під час онлайн-занять. Такі відповіді є результатом впливу сучасної ситуації з дистанційним навчанням. Серед відповідей на питання про прояви академічної недоброчесності, до яких вдавалися особисто студенти факультету фізичного виховання, найчастіше зустрічалися такі категорії відповідей: не було такого – 47%; списування – 40%; плагіат – 13%.

Проаналізувавши відповіді обох факультетів, можна сказати, що найпопулярнішим проявом академічної нечесності серед них є списування. Можливо, це пов'язано з тим, що респонденти не вважають списування дуже тяжким проступком, і в ньому було легше за все зізнаватися. Також, варто зазначити, що вагомою у відсотковому відношенні виявилась категорія «такого не було», в якій респонденти зазначають, що не вдавалися до жодних проявів академічної недоброчесності. Особливо виражена ця категорія у студентів факультету фізичного виховання, де таких відповідей майже

половина. Це досить великий відсоток, який може свідчити про соціальну бажаність відповідей серед респондентів.

У наступному питанні респондентів просили зазначити, *до якого з проявів академічної недоброчесності вдавалися їхні одногрупники*. Так, серед студентів-«психологів» можна виокремити наступні категорії: списування («шукали відповіді на тест в інтернеті», «списували на контрольних роботах та екзаменах») – 38%; плагіат («видавали чужі семінари за свої», «видача чужих думок за власні») – 21%; не було такого – 19%; замовлення кваліфікаційних робіт у сторонніх осіб («замовляли курсові», «замовлення наукових робіт») – 11%. Серед відповідей «студентів-спортсменів» можна виділити такі найпопулярніші категорії: списування – 33%; не було такого – 24%; плагіат – 18%; замовлення кваліфікаційних робіт у сторонніх осіб – 14%. Варто зазначити, що лише 4% відповідей стосувалися категорії «пропуск занять без поважної причини», яку респонденти також віднесли до порушення академічної недоброчесності з боку своїх одногрупників.

Отже, можна сказати, що найпопулярнішим проявом академічної нечесності серед студентів обох факультетів залишається списування. Можливо, також через те, що у ньому було легше за все зізнаватися. Потрібно зазначити, що говорячи про прояви академічної недоброчесності з боку своїх одногрупників, респонденти, окрім вже часто згаданих у попередньому питанні категорій «списування» та «плагіат», виділяють також випадки написання кваліфікаційних робіт на замовлення, що є серйозним академічним проступком.

Серед відповідей на питання *«Навіщо, на Вашу думку, слід дотримуватися принципів академічної доброчесності?»* серед студентів ННІ психології та соціальної роботи можна виділити такі основні категорії: для набуття якісних знань та навичок («для покращення знань», «щоб набути нових знань та вмінь») – 22%; для об'єктивної оцінки знань («щоб бачити реальну картину своїх знань», «щоб оцінка знань, була більш об'єктивною»)

– 17%; для розвитку освіти і науки (*«щоб був розвиток науки і освіти», «для покращення рівню освіти та щоб наука розвивалась»*) – 17%; для того, щоб стати кваліфікованим спеціалістом (*«щоб країна мала кваліфікованих, освічених спеціалістів», «щоб стати хорошим спеціалістом, який знає свою справу»*) – 13%; для захисту авторських прав (*«для збереження змісту та авторства», «для захисту авторських прав власника наукового джерела»*) – 11%. В свою чергу, серед відповідей студентів факультету фізичного виховання найпопулярнішими є такі категорії: для набуття якісних знань та навичок – 39%; для розвитку освіти і науки – 33%; для об'єктивної оцінки знань – 10%.

Проаналізувавши відповіді двох факультетів можна підсумувати, що найважливішою причиною дотримання правил академічної доброчесності вони називають – набуття якісних знань та навичок. Особливо великий відсоток ця категорія набрала серед відповідей студентів факультету фізичного виховання, що може свідчити про важливість саме практичних знань і навичок для їх спортивної діяльності. Також вагомою у відсотковому значенні, особливо серед студентів-«спортсменів», є категорія «розвиток освіти і науки». Цілком логічно, що студентів турбують питання розвитку освіти і науки, адже вони є безпосередньо учасниками освітнього процесу та постійно мають справу з різними науковими працями, джерелами, та можливо самі вже є авторами навчально-наукових робіт. Серед відповідей «психологів», на відміну від відповідей «спортсменів», є популярною категорія «для того, щоб стати кваліфікованим спеціалістом». Це може свідчити про те, що студенти ННІ психології та соціальної роботи частіше розглядають можливість працювати за отриманою спеціальністю.

У наступному питанні потрібно було з'ясувати, ***навіщо учасники освітнього процесу іноді порушують принципи академічної доброчесності.*** Так, серед відповідей студентів-«психологів» можна виділити такі найголовніші причини: бажання полегшити процес навчання (*«легкий шлях», «облегшити собі роботу»*) – 46%; брак часу для виконання

завдань («недостатність часу на завдання», «не вистачає часу для пошуку інформації») – 20%; бажання отримати кращу оцінку («щоб отримати вищий бал», «щоб покращити свою оцінку») – 15%. Студенти-«спортсмени» основними причинами порушень академічної доброчесності називають: бажання полегшити процес навчання – 41%; брак часу для виконання завдань – 22%; власна обмеженість в знаннях («через неякісні знання», «недостатня обізнаність у певних питаннях») – 20%; небажання навчатися на обраній спеціальності («неприйняття майбутньої професії як подальшої сфери діяльності свого життя», «не подобається навчатися на своїй спеціальності») – 11%.

Як бачимо, серед студентів обох факультетів, найбільш часто згадуваною причиною порушення принципів академічної доброчесності є бажання полегшити процес навчання. Тобто студенти вважають, що основна причина полягає у звичайних лінощах та бажанні знайти легший шлях виконання поставлених навчальних завдань. Також популярною проблемою є брак часу на виконання завдань. Це може пояснюватись тим, що на старших курсах студенти часто вже мають роботу і не встигають поєднувати її з навчанням. Часто згадуваною причиною серед студентів факультету фізичного виховання є власна обмеженість в знаннях. Причиною цього може бути більша концентрація студентів цього факультету на спортивних досягненнях, аніж на навчальних. В свою чергу, студенти ННІ психології та соціальної роботи, на відміну від студентів факультету фізичного виховання, частіше акцентують увагу на отриманні вищої оцінки, через що і вбачають у цьому причину порушення принципів академічної доброчесності. Можливо таким чином вони прагнуть досягти статусу «успішного» студента-відмінника, або високі бали необхідні їм для потрапляння в рейтинг на отримання стипендії.

Серед відповідей на питання **«Які наслідки, на Вашу думку, має порушення академічної доброчесності?»**, отриманих від студентів ННІ психології та соціальної роботи, можна виділити такі основні категорії:

низька якість отриманих знань і навиків (*«погіршення рівня отриманих знань», «це впливає на якість отриманих знань і навиків»*) – 33%; недостатність кваліфікованих спеціалістів (*«зменшення кількості гарних фахівців», «сприяння розвитку некомпетентності майбутніх спеціалістів»*) – 16%; погіршення репутації (*«погіршення репутації викладачів та студентів», «втрата репутації»*) – 16%; відрахування \ звільнення з закладу освіти (*«звільнення з роботи, або відрахування для студента», «можеш лишитися без диплома, без роботи»*) – 14%. Студенти факультету фізичного виховання виділяють такі наслідки порушення академічної доброчесності: низька якість отриманих знань і навиків – 27%; повторне проходження оцінювання (*«не зарахування балів до контрольних, самостійних, курсових, дипломних робіт», «перероблення робіт»*) – 14%; погіршення репутації – 14%; жодних наслідків (*«для нас ніяких», «не має наслідків»*) – 14%; зниження оцінки (*«низька оцінка», «отримання низьких балів»*) – 12%.

Аналізуючи відповіді на питання, можна зробити висновок, що студенти обох факультетів найчастіше виділяють категорію «низька якість отриманих знань і навиків». Це є суттєвим наслідком, адже навчання в університеті перш за все здійснюється задля передачі студентам необхідних їм знань і навичок. Також спільною для обох факультетів є категорія «погіршення репутації», що може свідчити про важливість для них думки оточуючих та можливе побоювання цькування з боку одногрупників. Необхідно відмітити, що студенти-«спортсмени» наводять більш м'які можливі наслідки порушення академічної доброчесності – «повторне проходження оцінювання», «зниження оцінки», та взагалі зазначають, що наслідки можуть бути відсутніми. На відміну від студентів-«психологів», які частіше згадають такі наслідки як «недостатність кваліфікованих спеціалістів», «відрахування \ звільнення з закладу освіти». Такі результати можуть свідчити про те, студенти факультету фізичного виховання не вбачають серйозних наслідків порушень академічної доброчесності через власну байдужість.

Серед відповідей студентів-«психологів» на питання **«Які санкції щодо студентів, на Вашу думку, є доцільними у разі виявлення факту списування на заліку / іспиті?»** було виокремлено наступні категорії: перескладання заліку / іспиту (*«перескладання з єдиним шансом», «призначати перездачу»*) – 64%; зниження оцінки (*«зняття балів», «низька оцінка»*) – 21%; попередження – 12%. Студенти-«спортсмени» виділяють такі, доцільні на їхню думку, санкції: перескладання заліку / іспиту – 46%; жодних санкцій – 21%; зниження оцінки – 16%; попередження – 14%.

Проаналізувавши відповіді двох факультетів можна підсумувати, що найдоцільнішою санкцією вони виділяють – перескладання заліку / іспиту. Особливо великий відсоток ця категорія набрала серед відповідей студентів ННІ психології та соціальної роботи, де таких відповідей більшість. Це може свідчити про меншу лояльність «психологів» до такого виду проступку. При цьому у студентів факультету фізичного виховання суттєвий відсоток набрала категорія «жодних санкцій». Це може бути пов'язано з тим, що «студенти-спортсмени» не вбачають серйозності наслідків цих проступків, про що було згадано в аналізі попереднього питання.

У наступному питанні потрібно було зазначити, **які санкції щодо студентів є доцільними у разі виявлення факту подання до захисту чужої кваліфікаційної роботи (або роботи, яка написаної «на замовлення»)**. Так, серед студентів ННІ психології та соціальної роботи було виокремлено наступні категорії: перескладання захисту з новою роботою (*«написання нової роботи», «анулювання роботи, перескладання»*) – 83%; відрахування – 12%. Студенти факультету фізичного виховання виділяють такі санкції: перескладання захисту з новою роботою – 55%; жодних санкцій (*«жодних, це їх право», «ніяких санкцій не потрібно»*) – це 21%; зниження оцінки – 15%; відрахування – 9%.

Отже, найчастіше згадується категорія «перескладання захисту з новою роботою» з великою перевагою у відсотках, особливо серед студентів-«психологів». Можливо тому, що вони вважають перескладання

справедливою, але не надто суворою санкцією. А серед студентів-«спортсменів» знову присутні такі думки, що санкції не потрібні. Тож можна сказати, що обидва факультети переважно не наполягають на жорстких санкціях, в більшості вважаючи перенаписання роботи справедливою санкцією. Це може свідчити про їх не самокритичність, особливо в студентів факультету фізичного виховання.

Серед відповідей студентів-«психологів» на питання **«Які санкції щодо викладача, на Вашу думку, є доцільними у разі виявлення факту хабарництва з його боку?»** найчастіше зустрічалися такі категорії: звільнення (*«звільнення з посади»*) – 37%; штраф (*«виплата штрафу в кратному розмірі», «великий штраф»*) – 22%; догана (*«винести догану», «достатньо догани»*) – 18%; притягнення до відповідальності (*«притягнення до правової відповідальності», «відповідальність за статтею»*) – 14%. Студенти-«спортсмени» виділяють такі санкції, доцільні у разі виявлення факту хабарництва з боку викладача: звільнення – 53%; догана – 20%; жодних санкцій – 17%.

Отже, говорячи про факт хабарництва з боку викладачів, студенти обох факультетів виділяють вже жорсткіші санкції. У разі подання до захисту не своєї роботи, лише невелика частина відповідей стосується відрахування, а у разі викладачів переважають відповіді – звільнення. Отже, маємо справу з несформованою моральною свідомістю, вибірковим ставленням до дотримання принципів зі свого боку і чужого. Та все ж таки серед «спортсменів» знову присутня категорія «жодних санкцій». Це може бути пов'язано з тим, що вони не вбачають серйозності наслідків цього проступку, через можливу байдужість деяких студентів як до власної академічної доброчесності, так і до доброчесності викладачів.

За результатами контент-аналізу, можемо зробити висновок, що загалом в обох групах опитуваних були виділені схожі за змістом категорії. У студентів обох факультетів схожі розуміння понять академічної доброчесності та недоброчесності, вони наводять схожі прояви власної

недоброчесної поведінки та поведінки одногрупників, а також подібні категорії причин дотримання академічної доброчесності. Деякі відмінності присутні в причинах порушення академічної доброчесності, що може пояснюватися різною спрямованістю (навчальною у «психологів» та спортивною у «спортсменів»). Окрім цього, студенти факультету фізичного виховання значно лояльніше відносяться до деяких академічних проступків та їхніх наслідків.

2.3 Практичні рекомендації (шляхи/методи формування академічної доброчесності серед студентів)

В наш час на заклади вищої освіти покладена велика відповідальність за якість навчання студентів. Важливою запорукою успішного навчання здобувачів освіти є їх інформування щодо принципів етичної поведінки та академічної доброчесності, ознайомлення з нормативною базою з цього питання, а також прищеплення їм відповідних навичок.

Важливою навичкою, яка є однією зі складових у формуванні доброчесної поведінки серед студентів, є навичка академічного письма. Вона необхідна студентам вже з початком їх навчання у ЗВО. Необхідно формувати у студентської молоді базові знання і навички з правил цитування, пошуку, опрацювання й оцінки достовірності джерел інформації, написання академічних текстів, тощо.

На нашу думку, для вирішення таких завдань як, інформування студентів щодо принципів академічної доброчесності та формування навичок академічного письма, необхідне введення нової дисципліни в освітню програму – навчального курсу «Академічна доброчесність». Традицію навчання студентів академічній доброчесності слід починати вже з моменту їх вступу до університету, тобто вводити цю дисципліну необхідно вже з першого курсу навчання.

Метою курсу «Академічна доброчесність» є ознайомлення студентів з теоретичними питаннями змісту і структури академічної доброчесності, головними засадами академічного письма та формування етичної поведінки в академічному просторі. Завдання навчального курсу: формування у студентів уявлення про поняття академічної доброчесності, її принципи, шляхи реалізації; формування знань про види академічних проступків, документи, що регулюють дотримання принципів академічної доброчесності та санкції, які передбачені за їх не дотримання; розвиток у студентів навичок чесної та відповідальної навчальної діяльності; формування знань про види та структуру академічного тексту, правила оформлення наукового тексту, правила цитування; формування навичок оцінювати якість джерел, виділяти головні думки в тексті, перефразовувати текст своїми словами; виховання у студентів норм етичної поведінки.

Курс розрахований на студентів першокурсників будь-якої спеціальності. У структурі курсу можна виділити два модулі «Основні положення академічної доброчесності» і «Основи академічного письма». Кожен модуль складається з лекційних та семінарських занять. Зміст першого модуля складають наступні теми:

- *Тема 1. Сутність поняття академічна доброчесність.* Визначення поняття академічної доброчесності. Академічна доброчесність як сукупність етичних принципів та правил. Принципи академічної доброчесності. Фундаментальні цінності академічної доброчесності. Передумови виникнення академічної доброчесності. Законодавча база академічної доброчесності в Україні. Поняття авторського права та інтелектуальної власності.
- *Тема 2. Різновиди академічної недоброчесності.* Сутність академічного проступку. Класифікація академічних проступків. Поняття «плагіат» та його різновиди. Причини й наслідки порушення академічної

добросовісності. Відповідальність за порушення академічної доброчесності. Антиплагіатні програми.

- *Тема 3. Способи протидії академічній недобросовісності.* Запобігання проявів недобросовісної поведінки й санкції щодо неї. Кодекси честі, їх різновиди. Особливості кодексів честі провідних країн світу. Кодекси честі в Україні. Проекти сприяння академічній доброчесності.

Зміст другого модулю «Основи академічного письма» складають наступні теми:

- *Тема 4. Характеристики наукового стилю мовлення.* Науковий стиль мовлення. Види наукових текстів. Мовні засоби наукового стилю. Вимоги до написання наукових текстів. Побудова тексту.

- *Тема 5. Інформаційний пошук.* Освітні та наукові джерела інформації. Першоджерела та вторинні джерела інформації. Пошук літератури у бібліотеці. Електронні ресурси. Бази даних: реферативні, бібліографічні, повнотекстові, наукометричні. Інституційний репозитарій.

- *Тема 6. Оформлення цитувань в наукових роботах.* Способи використання чужих думок з інших джерел у своєму тексті. Коректне цитування. Види цитування. Стилї цитування. Цитати в тексті. Обсяг дозволених запозичень. Список використаних джерел. Бібліографічні посилання: первинні та вторинні, внутрішньотекстові, підрядкові, позатекстові. Менеджери цитування.

У процесі проходження навчального курсу використовуються такі методи контролю знань студентів: індивідуальне опитування, підготовка презентація на обрану тему, написання есе, підготовка реферату з правильно оформленим цитуванням і списком використаних джерел. Форма підсумкового контролю знань – залік у вигляді тестування за вивченим матеріалом.

Отже, важливою запорукою успішного навчання здобувачів освіти є формування в них принципів етичної поведінки та академічної

доброчесності, ознайомлення з основами правильного використання джерел інформації, правилами цитування та з головними засадами академічного письма. Тож, введення в освітню програму такого курсу, як «Академічна доброчесність», сприяло б ефективному вирішенню цих завдань.

ВИСНОВКИ

Проведені теоретичне та емпіричне дослідження дозволяють зробити наступні висновки.

1. Поняття академічної доброчесності є відносно універсальним у світовій науковій практиці, так само, як і фундаментальні цінності, що лежать у її основі. Поняттю академічної доброчесності протиставляється поняття академічної недоброчесності, яке включає в себе: академічний плагіат, фабрикацію, фальсифікацію, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання. Усі види академічних проступків в Україні регулюються, здебільшого, законодавством, а у країнах заходу ця функція покладена на кодекси честі. В умовах дії несприятливих зовнішніх факторів, вирішальну роль у доброчесному або недоброчесному поведженні студентів відіграють насамперед внутрішні чинники (рівень розвитку уяви, особистісної креативності, допитливості, самовпевненості, сформованості особистісних чеснот, позитивні якості характеру тощо).

2. Аналіз кількісних показників ставлень студентів до академічної недоброчесності засвідчив оцінки на рівні середніх за питаннями, які стосуються частоти порушень академічної доброчесності з боку одногрупників, допустимості порушень принципів доброчесності студентами та того, наскільки дотримуються принципів академічної доброчесності українські студенти.

Оцінки, вищі за середній рівень, були отримані за питаннями, що стосуються того, наскільки потрібно дотримуватися принципів академічної доброчесності студентам і викладачам, наскільки дотримуються принципів академічної доброчесності студенти провідних країн світу, наскільки дотримуються принципів академічної доброчесності українські викладачі та викладачі провідних країн світу.

Оцінки, нижчі за середній рівень були отримані за питання, які стосуються особистої частоти порушень академічної доброчесності та порушень з боку викладачів, допустимості порушень принципів доброчесності викладачами, особистої готовності повідомити про порушення академічної доброчесності з боку викладачів чи студентів.

3. Виявлені статистично вірогідні відмінності між студентами-«спортсменами» та студентами-«психологами» в уявленнях про необхідність дотримуватися принципів академічної доброчесності з боку студентів та викладачів (дещо вищі бали мають студенти-«психологи»).

4. Виявлені наступні взаємозв'язки між показниками антисоціальної креативності та показниками ставлення студентів до академічної недоброчесності: між показником «нанесення шкоди» та готовністю повідомити про порушення академічної доброчесності з боку викладачів; між показником «брехня» та особистою частотою порушень академічної доброчесності; між показником «злі жарти» та особистою частотою порушень академічної доброчесності, частотою порушень доброчесності з боку одногрупників, готовністю повідомити про порушення академічної доброчесності з боку викладачів.

5. Для студентської молоді поняття «академічна доброчесність» це здебільшого: дотримуватися сукупності принципів та правил, визначених законом для учасників освітнього процесу, не вдаватися до плагіату, чесність у навчанні, самостійно виконувати завдання в процесі навчання, не списувати, дотримуватися правил цитування (останнє лише у «психологів»). Поняття «академічна недоброчесність» перш за все асоціюється у студентів з плагіатом, у іншому категорії питання про академічну недоброчесність дзеркально відображають питання про академічну доброчесність. Найпопулярнішими академічними проступками є плагіат та списування. Серед причин необхідності дотримання принципів доброчесності студенти виділяють: для набуття якісних знань та навичок, для об'єктивної оцінки знань, для розвитку освіти і науки, для того, щоб стати кваліфікованим

спеціалістом (останнє лише у «психологів»). Серед причин порушень принципів доброчесності найчастіше називають бажання полегшити процес навчання, брак часу для виконання завдань, бажання отримати кращу оцінку (останнє лише у «психологів»), власна обмеженість в знаннях (лише у «спортсменів»). До наслідків порушень доброчесності студенти відносять: низька якість отриманих знань і навиків, погіршення репутації, недостатність кваліфікованих спеціалістів, відрахування / звільнення (останні дві категорії лише у «психологів»), повторне проходження оцінювання, зниження оцінки, жодних наслідків (останні три категорії лише у «спортсменів»). Необхідною санкцією у разі виявлення факту списування на заліку / іспиті найчастіше називають – перескладання, у разі подання до захисту чужої кваліфікаційної роботи – перескладання захисту з новою роботою, а при виявленні факту хабарництва з боку викладача – звільнення.

6. Одним з ефективних шляхів формування академічної доброчесності серед студентів може виступити впровадження курсу «Академічна доброчесність» в навчальну програму, задля ознайомлення з принципами етичної поведінки та з головними засадами академічного письма.

Перспективи подальших досліджень, на наш погляд, вбачаються у вивченні стану академічної доброчесності серед абітурієнтів та випускників ЗВО різних регіонів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічна доброчесність: виклики сучасності: збірник наукових есе учасників наукового стажування для освітян, м. Варшава, 1 – 13.10.2018р. Варшава: 2018. 162 с.
2. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н.Г. Сорокіної, А.Є. Артюхова, І.А. Дегтярьової. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
3. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / за ред. Т. В. Фініков, А. Є. Артюхова. Київ : Таксон, 2016. 234 с.
4. Бакіров В.С. Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку. Результати всеукраїнського соціологічного дослідження. URL: <http://www.univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2015-07-17/2015.pdf>
5. Варава І. М. Причини існування академічної недоброчесності студентства в сучасному освітньо-науковому просторі та шляхи її подолання. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. № 33. Том 1. – 380 с.
6. Гапон Н., Худзіцка-Чупала А., Лупіна-Вегенер А. Ставлення студентів до виявів академічної нечесності: крос-культурний аналіз. URL: http://www.vlnu_philos_2013_16_29.pdf
7. Гребенюк Т.В. Академічна доброчесність : навчальний посібник для студентів 1-го курсу всіх спеціальностей медичних та фармацевтичних факультетів. Запоріжжя : ЗДМУ, 2021. 108 с.
8. Гречкина Л.Ю. Академическая недобросовестность как псевдоадаптивное поведение студентов вуза. *Вестник Бурятского государственного университета. Серия «Образование. Личность. Общество»*. 2019. № 1. С. 27–35

9. Двадцять сім українських університетів мають кодекси честі студента або його аналоги, двадцять три – етичні кодекси викладача або його аналоги у відкритому доступі – дослідження МОН. 2016. URL: <http://bit.do/eQR8C> (дата звернення 10.09.2021).

10. До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності. Лист МОН № 1/9-263 від 20.05.2020 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/do-pitannya-uniknennya-problem-i-pomilok-u-praktikah-zabezpechennya-akademichnoyi-dobrochesnosti> (дата звернення 08.09.2021).

11. Закон України «Про Вищу Освіту» №1556-vii від 01.07.2014. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення 20.06.2021).

12. Закон України «Про Освіту» №2145-viii від 05.09.2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 07.07.2019).

13. Меркулова О.П., Даниленко А.С. Психологические предпосылки студенческого плагиата. Высшее образование в России. 2014. № 4. С. 114–121.

14. Мешкова Н.В., Ениколопов С.Н., Митина О.В., Мешков И.А. Адаптация опросника «Поведенческие особенности антисоциальной креативности». Психологическая наука и образование. 2018. Т. 23. № 6. С. 25–40.

15. МОН зацікавлено, щоб більше компаній на кшталт Plagiatpl співпрацювало з міністерством для вдосконалення антиплагіатних перевірок (2018). URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-zacikavleno-shob-bilshe-kompanijnakshtalt-plagiatpl-spivpracyuvalo-z-ministerstvom-dlya-vdoskonalennyaantiplagiatnih-perevirok-liliya-grinevich> (дата звернення 20.09.2021).

16. Побіженко І.О. Плагіат у сучасних умовах України. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил*. 2015. Випуск 4(45). С. 181-183.

17. Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та

впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти України. URL: <https://u.to/GA5XGw> (дата звернення: 20.09.2021).

18. Рябченко В. Корпоративна академічна нечесність як проблема соціальної відповідальності університету. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2021. Вип. 2. С. 16-24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NPO_2021_2_4.

19. Сивак Е.В. Преступление в аудитории. Детерминанты нечестного поведения студентов (плагиата и списывания). Препринт WP10/2006/06. Серия WP10 (Научные доклады лаборатории институционального анализа). Москва: Изд. дом ВШЭ. 44 с. URL: http://lia.hse.ru/data/076/590/1239/WP10_2006_06.pdf

20. Сопова Д. О. Феномен академічної чесності у контексті якості сучасної вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2017. № 28. С. 79–84. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Potip_2017_28_15

21. Тодорова І. Компоненти академічної доброчесності студентів та умови її формування. *Витоки педагогічної майстерності. Серія : Педагогічні науки*. 2019. Вип. 24. С. 199-205. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2019_24_44

22. Тодорова І. Психологічні чинники толерантності студентів до академічної недоброчесності. *Психологія і особистість*. 2019. № 2. С. 116–131.

23. Ульянова Г. О. Психологічні особливості плагиату та його зв'язок з творчими здібностями особистості. *Наука і освіта*. 2017. № 9. С. 88–93.

24. Шерстюк В. Г. Сценарно-прецедентная модель тренажерно-обучающей интеллектуальной системы. *Искусственный интеллект*. 2013. № 4 (62). С. 488–500.

25. Шмелева Е. Д. Академическое мошенничество в современных университетах: обзор теоретических подходов и результатов эмпирических исследований. *Экономическая социология*. 2015. Т. 16, № 2. С. 55–79. URL: <http://ecsoc.hse.ru/2015-16-2.html>
26. Academic integrity. University of North Carolina at Chapel Hill. URL: <https://writingcenter.unc.edu/esl/resources/academicintegrity/#:~:text=Academic%20integrity%20is%20the%20commitment,the%20contributions%20of%20other%20people>.
27. McCabe D. L. The influence of situational ethics on cheating among college students. *Sociological Inquiry*. 1992. Vol. 62. No. 3. P. 365–374
28. OECD Reviews of Integrity in Education: Ukraine 2017. URL: http://www.oecd-ilibrary.org/education/oecd-reviews-of-integrity-in-education-ukraine_9789264270664-en
29. Susan D. Blum. *My Word!: Plagiarism and College Culture*. Cornell University Press, 2009. 240 p.
30. The fundamental values of academic integrity / ed. by T. Fisher. Clemson : Clemson University Press, 2014. 36 p.

Додаток А

Авторська анкета на вивчення особливостей ставлення студентської молоді до академічної доброчесності

Шановні студенти! Просимо вас узяти участь у дослідженні, присвяченому вивченню особливостей ставлення молоді до академічної доброчесності. Анкета є анонімною. Будемо вдячні вам за щирі відповіді на поставлені питання.

Стать _____

Курс _____

Факультет:

- А) ННІ психології та соціальної роботи;
- Б) Факультет фізичного виховання

1. Що Ви особисто розумієте під поняттям "академічна доброчесність"?

2. Що Ви особисто розумієте під поняттям "академічна недоброчесність"?

3. Чи знайомили Вас викладачі з принципами дотримання академічної доброчесності?
А) Так Б) Ні

4. Укажіть, будь-ласка, до якого з проявів академічної недоброчесності протягом навчання у ЗВО вдавалися Ви особисто (якщо таке було).

5. Укажіть, будь-ласка, до якого з проявів академічної недоброчесності протягом навчання у ЗВО вдавалися Ваші одногрупники (якщо таке було).

6. Оцініть за 7-бальною шкалою (де 1 – ніколи, 7 – постійно), як часто Ви особисто порушували академічну доброчесність

1 2 3 4 5 6 7

7. Оцініть за 7-бальною шкалою (де 1 – ніколи, 7 – постійно), як часто Ви стикалися з порушенням академічної доброчесності з боку Ваших одногрупників

1 2 3 4 5 6 7

8. Оцініть за 7-бальною шкалою (де 1 – ніколи, 7 – постійно), як часто Ви стикалися з порушенням академічної доброчесності з боку викладачів

1 2 3 4 5 6 7

9. Оцініть за 7-бальною шкалою (де 1 – абсолютно не допустимо, 7 – у цьому немає нічого страшного), наскільки допустимим Ви вважаєте порушення принципів (правил) академічної доброчесності з боку студентів

1 2 3 4 5 6 7

10. Оцініть за 7-бальною шкалою (де 1 – абсолютно не допустимо, 7 – у цьому немає нічого страшного), наскільки допустимим Ви вважаєте порушення принципів (правил) академічної доброчесності з боку викладачів

1 2 3 4 5 6 7

11. Оцініть за 7-бальною шкалою (де 1 – зовсім не обов'язково, 7 – обов'язково), наскільки потрібно, на Вашу думку, дотримуватися принципів академічної доброчесності студентам.

1 2 3 4 5 6 7

12. Оцініть за 7-бальною шкалою (де 1 – зовсім не обов'язково, 7 – обов'язково), наскільки потрібно, на Вашу думку, суворо дотримуватися принципів академічної доброчесності викладачам.

1 2 3 4 5 6 7

13. Якби Ви дізналися, що Ваш однокласник порушив правила академічної доброчесності, чи повідомили б Ви про це викладачів (1 – в жодному випадку ні, 7 – обов'язково)?

1 2 3 4 5 6 7

14. Якби Ви дізналися, що викладач порушив правила академічної доброчесності, чи повідомили б Ви про це адміністрацію (де 1 – в жодному випадку ні, 7 – обов'язково)?

1 2 3 4 5 6 7

15. Оцініть за 7-бальною шкалою, наскільки, на Вашу думку, дотримуються принципів академічної доброчесності українські студенти (де 1 – взагалі не дотримуються, 7 – повністю дотримуються).

1 2 3 4 5 6 7

16. Оцініть за 7-бальною шкалою, наскільки, на Вашу думку, дотримуються принципів академічної доброчесності студенти провідних країн світу (Європи, Америки тощо) (де 1 – взагалі не дотримуються, 7 – повністю дотримуються).

1 2 3 4 5 6 7

17. Оцініть за 7-бальною шкалою, наскільки, на Вашу думку, дотримуються принципів академічної доброчесності українські викладачі (де 1 – взагалі не дотримуються, 7 – повністю дотримуються).

1 2 3 4 5 6 7

18. Оцініть за 7-бальною шкалою, наскільки, на Вашу думку, дотримуються принципів академічної доброчесності викладачі провідних країн світу (Європи, Америки тощо) (де 1 – взагалі не дотримуються, 7 – повністю дотримуються).

1 2 3 4 5 6 7

19. Навіщо, на Вашу думку, слід дотримуватися принципів академічної доброчесності? _____

20. Чому, на Вашу думку, учасники освітнього процесу іноді порушують академічну доброчесність? _____

21. Які наслідки, на Вашу думку, має порушення академічної доброчесності? _____

22. Які санкції щодо студентів, на Вашу думку, є доцільними у разі виявлення факту списування на заліку/іспиті? _____

23. Які санкції щодо студентів, на Вашу думку, є доцільними у разі виявлення факту подання до захисту чужої кваліфікаційної роботи (або роботи, яка написана «на замовлення»)? _____

24. Які санкції щодо викладача, на Вашу думку, є доцільними у разі виявлення факту хабарництва з його боку? _____

Додаток Б

Середні показники особливостей ставлення до академічної
недоброчесності у загальній вибірці

Питання	Середнє	Стандарт. відхил.
6. Як часто Ви особисто порушували академічну доброчесність?	2,7	1,3
7. Як часто Ви стикалися з порушенням академічної доброчесності з боку Ваших одногрупників?	3,9	1,8
8. Як часто Ви стикалися з порушенням академічної доброчесності з боку викладачів?	2,1	1,4
9. Наскільки допустимим Ви вважаєте порушення принципів академічної доброчесності з боку студентів?	3,6	1,6
10. Наскільки допустимим Ви вважаєте порушення принципів академічної доброчесності з боку викладачів?	2,5	1,5
11. Наскільки потрібно дотримуватися принципів академічної доброчесності студентам?	5,2	1,7
12. Наскільки потрібно суворо дотримуватися принципів академічної доброчесності викладачам?	5,2	2,1
13. Якби Ваш одногрупник порушив правила академічної доброчесності, чи повідомили б Ви про це викладачів?	1,9	1,1
14. Якби викладач порушив правила академічної доброчесності, чи повідомили б Ви про це адміністрацію?	2,5	1,6
15. Наскільки дотримуються принципів академічної доброчесності українські студенти?	3,9	1,4
16. Наскільки дотримуються принципів академічної доброчесності студенти провідних країн світу?	5,4	1,2
17. Наскільки дотримуються принципів академічної доброчесності українські викладачі?	5,2	1,2
18. Наскільки дотримуються принципів академічної доброчесності викладачі провідних країн світу?	5,9	1,1